

בחברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה

א. הכינוס הארצי השמיני לידיעת הארץ

הכינוס הארצי השמיני לידיעת הארץ ייערך בחול-המועד סוכות תשי"ג בבנייני "אהלו" שבבית-ירח. הוועד המנהל של החברה בחר בבית-ירח למקום הכינוס מכמה טעמים: (1) החברה קשורה במקום זה משנת 1944, שעה שהתחילה לחפור בח'רבת כרן, היא בית-ירח העתיקה, וקראה את המפעל הארכיאולוגי הזה על שמו של ברל כצנלסון ז"ל. "אהלו", המרכז התרבותי ע"ש ברל כצנלסון, שהושם עתה על התל הזה, מוקף שרידים ארכיאולוגיים שנחשפו על-ידי החברה. (2) מאז ועד עתה מתנהלות בצפונה ובדרומו של התל הפירות ארכיאולוגיות שהתחילה בהן החברה ועתה הן נעשות על ידי מחלקת העתיקות הממשלתית, ובקרוב גם תתחיל לחפור בתל הגדול הזה משלחת המכון המזרחני של שיקאגו; (3) עמק הירדן מעניין ביותר מבחינת חקר הטבע והגיאוגרפיה, לפי שהוא עשיר מאוד בשרידים ארכיאולוגיים, ומספר המתעניינים והחובבים של מדע הארץ ועתיקותיה באיזור זה מתרבה והולך. בכמה מן המשקים כבר הוקמו בתי-נכות מקומיים, ובאחרים נקבעו פינות מיוחדות לידיעת האיזור, והכינוס עשוי להוסיף חיווק לתנועה זו; (4) הוועד הפועל של ההסתדרות יש בדעתו להקים בבית ירח בית נכות אזורי ע"ש דוד רמז ז"ל, שהיה קשור בלב ונפש לחברה ומפעליה והיה היוזם והמבצע של המפעל הארכיאולוגי ע"ש ברל כצנלסון.

פרטים על הכינוס, הרצאותיו, עצרותיו, סיוריו ותערוכותיו יתפרסמו בחוברת הבאה של "ידיעות".

ב. בחוג הארכיאולוגי

בחורף תשי"א נערכו שלוש פגישות של החוג הארכיאולוגי, ובהן הרצו: ד"ר י. בן-תור (שתי עונות של חקירה גיאולוגית-פטרולוגראפית בנגב), בדירתו של פרופ' רייפנברג, בחודש טבת; פרופ' מ. ד. קאסוטו ז"ל (מלאכת המשכן), בדירת מר ייבין ביום ו' בשבט; מר ש. ייבין (על שתי בעיות ארכיאולוגיות), בדירתו של ד"ר בן-דור, ביום ב' אדר ב'.

בחורף תשי"ב נערכו שלוש פגישות. בפגישה הראשונה, שהתקיימה בו' בטבת בבית הגב' ליף, הרצו: רבראלוף יגאל ידין (עמק סוכות) ופרופ' ב. מזר-מייזלר (מקדשי-מגדל בארץ ישראל). בשתי הפגישות האחרות, שהתקיימו בו' בשבט בבית פרופ' טור-סיני ובי"ז בשבט בבית שלום בטלביה, נערך סימפוזיון על הנושא: התרבויות הניאוליתיות בארץ ישראל. הרצו: פרופ' ב. מזר (דברי פתיחה), ד"ר ע. בן-דור, גב' רות עמירן, מר ז'אן פרו וד"ר מ. שטקליס. לאחר ההר

צאות סיכום מר. ש. ייבין את דברי המרצים ופתח בוויכוח, שהשתתפו בו ה"ה נ. אביגד, מ. אבי-יונה, מ. דותן, ד. עמירן, י. קפלן, י. שטרן והמרצים⁽¹⁾.

ג. פעולות ספרותיות

נשלמת והולכת הדפסת הקובץ השני של ארץ-ישראל, מחקרים בידיעת הארץ ועתיקותיה, המוקדש לזכרו של זלמן ליף ז"ל. בקובץ שלושה מדורים: (1) אישיותו של המנוח ופעלו, (2) מחקרים גיאוגרפיים בצירוף ציורים הרבה ומפות צבעוניות; (3) מחקרים בארכיאולוגיה והיסטוריה, בלוחית צילומים רבים, ועל כולם — מפת מידבא. המתפרסמת לראשונה בעברית בצבעיה הטבעיים (9 צבעים). אף התחילה החברה בהכנת הקובץ השלישי של ארץ-ישראל, שיהיה מוקדש לזכרו של מ. ד. קאסוטו ז"ל. חומר רב כבר נמצא בידי המערכת, וקצתו ימסר לדפוס בימים הקרובים. כך זה יהיה מוקדש בעיקרו לחקר המקרא והמדעים הקרובים.

נדפס והולך הקובץ לחוף ימים, המכיל את חומר ההרצאות, שהושמעו בנינוסים השני והשביעי לידיעת הארץ, שנערכו בתל אביב.

בהוצאת החברה יצא לאור (בסטנסיל) חיבורו של אברהם מלמט, הארמית בארם-נזהרים והתהוות מדינותיהם, שהוגש לאוניברסיטה העברית לשם קבלת התואר דוקטור. מספר הטפסים מצומצם מאוד, ומחירו לחברי החברה 1 ל"י.

יצאו לאור החוברות 1, 2, 3 של הכרך השני של Israel Exploration Society. החברה משתתפת בהוצאת הרבעון האנגלי הזה בחומר וברוח.

ד. ישיבת מועצת החברה

ביום ו' באדר תשי"ב התקיימה בביתו של ד"ר א. נבנצאל ישיבת המועצה, ובה השתתפו ה"ה: מ. אבי-יונה, י. אברמסקי, ד"ר א. בירן, ד"ר ע. בנדור, מר י. גולדבורט (תל אביב), ד"ר ח. ז. הירשברג, רביאלוף יגאל ידן, ש. ייבין, ד"ר ז. וילנאי, ע"ד ח. קרונגולד, ד"ר ב. קירשנר, פרופ' מ. שובל, ד"ר מ. שטקליס. לאחר דברי הפתיחה של פרופ' ל. א. מאיר, ושמיעת הדו"ח על פעולות החברה מפי פרופ' ב. מזר ויוסף אברמסקי, בחרה המועצה בשני חברים חדשים למועצה, והם מר אבא חושי, ראש עיריית חיפה, והגב' רות עמירן שמחלקת העתיקות. ד"ר נבנצאל הביע את משאלתו, שתוכשר השעה לצרף למועצה גם ראש עיריית ירושלים הבירה. נערך דיון קצר על שינוי שם החברה בעברית. כזכור הטילה האסיפה הכללית על המועצה להכריע בענין השם. הוחלט לרוב דעות להשמיט את המלה "עברית" ולהניח את השם: החברה לחקירת (1) ההרצאות שנאמרו בסימפוזיון ניתנו בחוברת זו של ידיעות בע' 1—27. חוץ להוצאתו של ד"ר בנדור שלא המציא את כתב היד למערכת.

ארץ-ישראל ועתיקותיה. רוב המשתתפים הציעו להשמיט גם את המלה „ועתיקותיה“. שאלה זו תובא לדיון נוסף. בויכוח, שהשתתפו בו כמעט כל הנוכחים, הודגש הצורך להגביר את פעולות החברה בחו"ל. רב-אלוף יגאל אדין הציע לעשות מאמץ להגשים את הוצאת העתון המדעי לעם, שיופץ במספר טפסים גדול בצבא. לרגל צאתו של הפרופ' ל. א. מאיר לזמן ממושך לחו"ל לשם עבודת-מחקר נתבקש למסור על מטרת נסיעתו ועל החידושים שהוא בא לחדש בספרו שיכין אותו בזמן היעדרו מהארץ. ד"ר ח. ז. הירשברג בירך את פרופ' מאיר ברכת הפרידה בשם החברה וכל הנוכחים. פרופ' מ. שובה סיכם את הדברים שנאמרו בישיבה והביע את תקוותו, שתקום שותפות-פעולה בין האוניברסיטה, מחלקת העתיקות של הממשלה והחברה. באישיותו של פרופ' מאיר, נשיא החברה, הוא רואה את היסוד המאחד, המחנך והמקשר, בדברי ברכה לד"ר גבוצאל לרגל התמנותו לקונסול-כבוד של שוודיה ובתודה על הכנסת האורחים הנאה שנעלה הישיבה.

ה. חפירות ארכיאולוגיות

מפעל החפירות בבית-שערים, שנפסק בשנת 1940, חודש בימים אלה על-ידי החברה לחקירת ארץ-ישראל. הוועד המנהל קבע שלושה שלבים לחידוש המפעל: א) ניקוים, שיפורם ושחזורם של השרידים הארכיאולוגיים בבית-שערים, ג) הקמת בניין במקום שישימש מוזיאון מקומי ואכסנייה למבקרים ולמשלחת הארכיאולוגית, ופרסום הכרכים השני והשלישי של הדו"ח על חפירות בית-שערים, ג) חידוש החפירה במקום. השלב הראשון כבר מתקיים והולך, ויש לקוות שבקרוב שוב תהיה בית-שערים למקום מרכזי שימשוך תיירים ואורחים. חידוש המפעל נתאפשר בזכות ההקצבה השנתית שהקציבה חברת הקרן האמריקנית למוסדות בישראל ובסיועם של מקורות אחרים בארץ. אף קהילת "אנשי אמת" בשיקגו שבראשותו של הרב ד"ר ש. גולדמן הבטיחה להשתתף במפעל זה. החברה מקווה שבסיועם של כל הגורמים האלה יעלה בידה לבצע גם את שני השלבים האחרים ולהעמיד שוב את בית-שערים במרכז הפעולה הארכיאולוגית בארץ.

בתל-קסילה תוקנו ושופרו בשנה האחרונה השרידים והורחב המוזיאון המקומי. כמו כן נדפסה חוברת על החפירות המיועדות למבקרים במקום. כל הפעולות האלה נעשו בכספיה של עיריית תל-אביב. ראש עיריית תל-אביב הבטיח להקציב סכומים נוספים לעונה הרביעית של החפירות בתל.

בעין-גדי הושלמה עבודת הסקר, והוכנו המפות ותוכניות השרידים, שנתגלו על-ידי משלחת החברה בשנת 1949. העבודה נמשכה ע"י המהנדס מ. בראון וא. פיינברג ובעזרת הקרן הקיימת לישראל.

מיד לאחר החגים תחודש ע"י החברה החפירה בשער-הגולן שהתחילה בה מחלקת העתיקות הממשלתית. ד"ר מ. שטקליס יעמוד שוב בראש המשלחת הארכיאולוגית. החפירה תמומן ע"י החברה בעיקר מתוך הקצבתה של הקרן האמריקנית למוסדות בישראל.

ו. בסניפים

בניו-יורק. — בחורף תשי"ב קיים הסניף האמריקני של חברתנו שתי הרצאות פומביות. פרופ' אפרים א. שפייזר הרצה ביום 12 ביאנואר 1952 על הנושא: דימוקראטיה במזרח הקדמון. פרופ' ג'יימס פריטשארד הרצה ביום 6 לאפריל ש. ז. על התגליות החדשות ביריחו. לוועד החברה שם צורפו פרופ' תיאודור ה. גאסטר ופרופ' אברהם הל קין.

בתל-אביב. — ועד הסניף התקין תוכנית של הרצאות וסיורים באיזור תל-אביב והסביבה המרוחקת יותר. נערך סיור לתגליות שנעשו בתל-אביב ע"י המהנדס י. קפלן. (הקברים החקוסטיים והביצורים מתקופת החשמונאים). אף נערך סימפוזיון על רמלה. הסימפוזיון התחיל בבניין עיריית רמלה בשיחת-פתיחה של ראש-העיר מר מלמד. משם הלכו המבקרים למגדל העתיק ולמסגד הלבן ושמעו הסברים מפי אדר' י. פינקרפלד והמהנדס י. קפלן. נערך ביקור בבריכות התת-קרקעיות ובעיר העתיקה, במסגד הגדול של רמלה, בכנסייה נוצרית מימי הצלבנים וליד הבריכות העתיקות „הבת הכופרת" ו„ברכת העזים". לאחר הסיור הרצה מר י. ברסלבסקי על תולדות רמלה, ומר מלמד, ראש העיר, סקר את התוכניות לפיתוח העיר בהווה. המסיירים ביקרו עוד בהדרכתו של י. קפלן בתל שבמזרח העיר, שמנסים לזהותו עם גבתון או גת העתיקות. בסמי פוזיון השתתפו כ-40—50 איש והוא נערך בשיתוף עם המדור לידיעת הארץ של המרכז לתרבות.

בחיפה. — סניף החברה בחיפה היה פעיל ביותר במשך השנה האחרונה, ובאסיפתו הכללית, שהתקיימה ביום 2 ביוני באולם „ביתנו", נמסר דו"ח מפורט על הפעולות. מלבד הרצאות שקיים הסניף בכוחות מקומיים: על צפורי (מ. שדמי), בית-שערים (ו. פרנקל), ואדי על-עמד (ורשנר), מבוא לפריהיסטוריה (עולמי), וגם סידרות הרצאות על ערי החוף וערי הגליל, נערכו הרצאות-אורחים מטעם המרכז. פרופ' ב. מזר הרצה על מפרץ חיפה בתקופת המקרא. ד"ר נ. שלם — על השינויים באקלים ארצנו, ומר מ. אבי-יונה על מפרץ חיפה בתקופה הרומאית והביזאנטית. ההרצאות היו מלוות סיורים רבים. החוג גילה כמה שרידים באיזור ומנע כמה נסיונות של הריסת עתיקות. הסניף בחיפה מונה כ-150 חברים בקירוב. מר פרנקל, יו"ר הסניף, מנה את תפקידי הסניף בחיפה והעמיד בראשם את הסקר ע"י טיולים, ואחריו הפיקוח. כדי למלא תפקידים אלה מוטל על החברים ללמוד, לעיין ולקרוא. פה אחד נבחר ועד חדש וזה הרכבו: ה"ה בראון, דובי, ורונקר, וילבוש, ורשנר, גב' לזין, עולמי, פרנקל וגב' רוהטין.

בטבריה. בסניף החברה התקיימו פגישות אחדות, בהן הרצו יריב שפירא (מה אנו מחפשים בחפירות ארכיאולוגיות). י. אהרונז (שלבים של התנהלות שבטי

ישראל בגליל) ו.ב. קנאל (המגילות הגנוזות). אף נערך ביקור בהפירות בית-ירח (בהדרכת פ. בראדון) ובשער הגולן.

ח. שונות

פרופ' ב. מזרמיזלר, יו"ר החברה, נבחר לריקטור האוניברסיטה העברית לשנת תשי"ג-תשי"ד.

מר יוסף אברמסקי, מזכיר החברה, שהה כשלושה חדשים בארצות הברית ועשה שם, בתוך שאר פעולות, למען החברה לחקירת א"י.

ד"ר ד. עמירן, חבר הוועד המנהל של החברה, היה נציגה של ישראל בקונגרס הגיאוגרפי שהתקיים בארצות-הברית בחודש אבגוסט.

מר מ. אבי-יונה, חבר הוועד המנהל, יצא לביקור קצר בקפריסין ותורכיה בעניין התערוכה הארכיאולוגית, העומדת להיערך בניו-יורק מטעם הקרן האמריקנית למוסדות בישראל.

הרב ד"ר ש. גולדמאן שלח לחברה במתנה מכוננית ג'יפ וחמרי צילום, שיסייעו בחידוש מפעל בית-שערים וביצוע הסקר הארכיאולוגי באזורים שונים. אף הבטיח ד"ר גולדמן לשלוח חומרים נוספים הדרושים למפעלים אלה.

הקרן האמריקנית למוסדות בישראל כללה את החברה לחקירת א"י ועתיקותיה ברשימת המוסדות הנתמכים עליידי ועלידי הקצבתה של הקרן ניתן לחברה לגשת לביצועם של כמה מפעלים, שנדחו עד עכשיו מחוסר אמצעים.

הוועד המנהל של החברה לחקירת ארץ ישראל מתאבל על פטירתם של חברי החברה הוותיקים:
 י. נ. אפשטיין — פרופסור לתלמוד באוניברסיטה העברית ועורך "תרביץ"
 מיום היווסדו.
 אליעזר קפלן — שר האוצר הראשון במדינת ישראל וסגן ראש הממשלה.
 רנה נביל — הקונסול הכללי של צרפת בישראל, הפריהיסטוריון הנודע.

תיקון טעות:

ברשימתו של פ. ארצי בידיעות ט"ז ג-ד ע' 69, שורה 4 מלמטה צ"ל:
 לגרוס ik-šī-su-ma, ובשורה 7 מלמעלה צל: tirhatum